

Az emlékezők kihagyó emlékezete

Egy furcsa ellenzéki találkozó húsz évvel ezelőtt · **Eörsi István** az utolsó pillanatban visszatáncolt

Húsz évvel ezelőtt az akkori demokratikus ellenzék méltó módon szeretett volna megemlékezni az 1956-os forradalom harmincadik évfordulójáról. Az eseményt október 22-én este, az egykori ötvenhatos elitét **Eörsi István** otthonában tartották volna meg. Végül az ünneplőknek más helyszínt kellett keresniük. A forradalom vérbe fojtásának ötvenedik évfordulóján a nemrégiben elhunyt **Eörsi István** lakásán konferenciát tartott az SZDSZ egyik alapítványa, egykori legendás ellenzékiek részvételével. „Baj, hogy átengedtük '56-ot a jobboldalnak” – jelentette ki Halda Alíz. A húsz évvel ezelőtti megemlékezésről szóló korabeli ügynöki jelentésből kirajzolódó kép közelebb visz az '56-tal kapcsolatos mai politikai törésvonalak megértéséhez is.

LACZIK ERIKA–SZARKA ÁGOTA

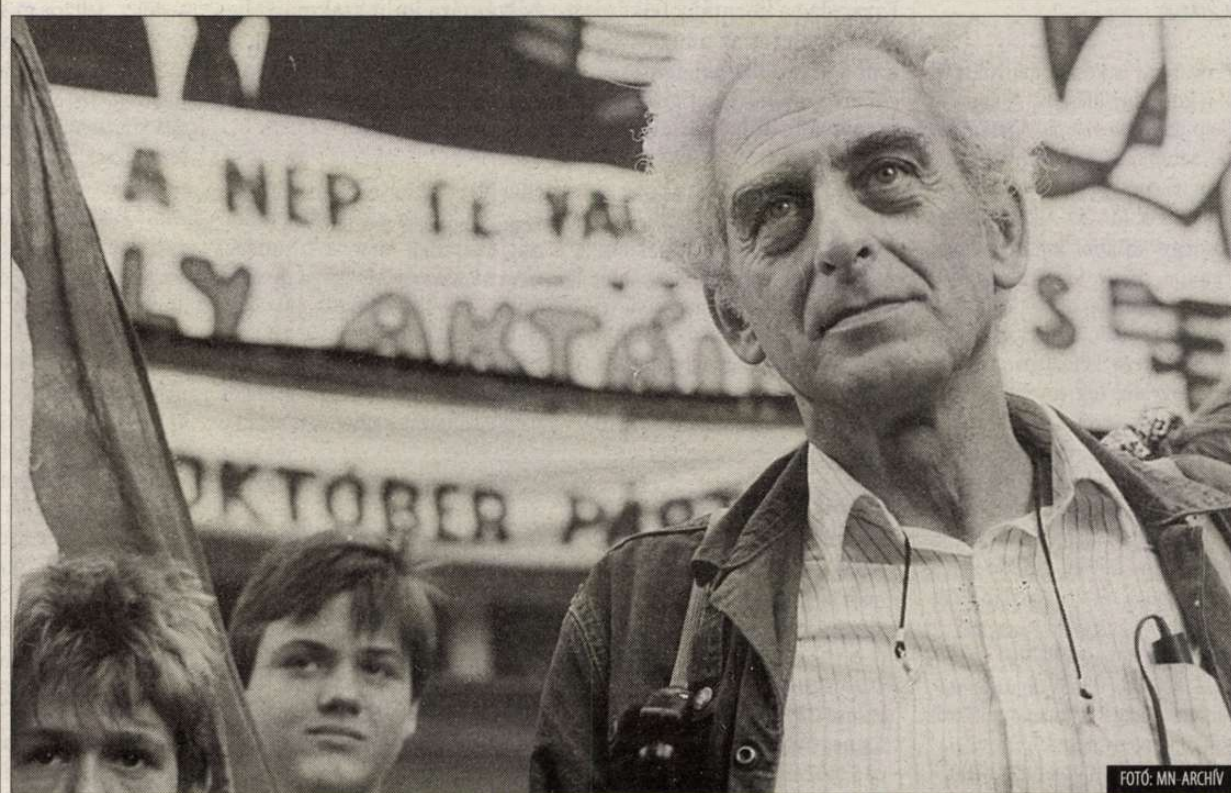
A forradalom leverésének ötvenedik évfordulóján az SZDSZ-es Szabó Miklós Alapítvány konferenciát hívott össze a nemrégiben elhunyt **Eörsi István** író egykori fővárosi otthonába. Az egyes sajtóértékelések szerint immár „kultikus helyé magasztosuló” lakásban **Demszky Gábor** főpolgármester, a demokratikus ellenzék korabeli emblematisztikus figurája – a Népszabadság tudósítása szerint – a fél évszázados jubileum eseményeire is reflektálva, igen felindult fogalmazta meg gondolatait. Mint kifejtette: '56 képére ráakódott a kádárizmus szeme, s ez kettészakította az országot, a baloldal úgy írja át a történelmet, hogy kiemeli magának **Nagy Imrét** és a reformkommunistákat. – A mi felelősségünk pedig az, hogy elvesztettük '56-ot. Az is baj, hogy az a jobboldal ügyévé válhatott – mondta **Demszky**. A konferencia másik díszvendége, **Halda Alíz** szintén fájlalta, hogy 1956-ot átengedték a jobboldalnak, és utalt arra is: a forradalommal kapcsolatos ellentétek rögtön a rendszerváltozáskor felszínre bukkantak.

De mi is történt valójában az eltelt évtizedekben? Ennek mélyebb megértéséhez fontos adalékként szolgálhat a pártállam titkosszolgálatának húsz évvel ezelőtt készült jelentése (lásd Magyar Nemzet, 2002. október 19.). Az **Eörsi István** Belgrád rakparti lakásán készülődő, majd ott meghíusuló forradalmi megemlékezésről egy 1986. október 21-én kelt, a Belügyminisztérium III/III-as Csoportfőnökség információja alapján készült dokumentumban olvasható. „Vidéki» fn. célszemély (aki **Szilágyi Sándor**, a repülő egyetemek szervezője volt – a szerk.) tájékoztatta kapcsolatait: egyelőre helyiséget keres a »repülő egyetem« október 22-re tervezett előadásának megtartásához, ezért a lakásán érdeklődjenek telefonon az összejöveteleiről. A szerv újabb adatai szerint »Vidéki» mintegy 60 érdeklődőt mozgósított **Eörsi István** író lakására azzal, hogy azt a nevezett a rendelkezésükre bocsátja” – írja a jelentés készítője.

„Eörsi az elmúlt napokban konzultált barátaival, s ennek során kifejtette, hogy ő nem a »repülő egyetemre« gondolt, hanem egy megemlékezésre, amelyen »komoly emberek« vesznek részt (pl. **Konrád**, **Vásárhelyi**, **Rácz** stb.). Kifejtette, ő híve a »személyi válogatásoknak«, és ilyen »gyűjtő hangú« személyekhez, mint pl. **Gádó György** (fordító, az ellenzék egyik radikális képviselője, **Krassó György** közeli munkatársa, **Ravasz Győző** néven jelentek meg írásai a nyolcvanas évek szamizdatjaiban – a szerk.), **Nagy Jenő** (aki szamizdat kiadó volt, nevéhez fűződik AB és az ABC Kiadó, valamint a Demokrata című újság megalapítása – a szerk.) és **Pákh Tibor** (akit hűtlenségért 1960-ban 15 év börtönbüntetésre ítélték, ebből 11 évet letöltött, az utolsó 5 esztendő pszichiátriai kényszerkezelésben – a szerk.) nincs bizalma. Amit ezek produkálnak – hozzájuk sorolva **Szilágyi Sándort** is – azért ő »nem tartja a hátát«. A »konzultációk« során kiderült, hogy **Eörsi** tud a preventív figyelmeztetésekről, és ez visszatartó tényező nála. Főny kórházi beutalóját is összefüggésbe hozza a prevencióval.” (Főny **Jenő** egykori '56-os halálra ítélt – a szerk.)

A jelentés szerint **Eörsi István** „Vásárhelyi Miklós és **Konrád György** kifejezetten lebeszélte a rendezvényről.” **Nagy Bálint** (építész, a Beszélő című szamizdat kiadvány szerkesztője – a szerk.) is közölte, nem kíván részt venni. A jelentés írója arról is tájékoztatja megbízóit: „Mérnök” (**Rajk László** építész – a szerk.) úgy foglalt állást, hogy ha **Eörsi** akarja, eljön, de nem látja értelmét. „Mindezt összevetve **Eörsi** állás pontja: ő színházban akar dolgozni, írásai-val meg kíván jelenni, s ezt nem kockáztatja a fent nevezett, általa nem sokra tartott személyek miatt. Ezért október 20-án elutazott, erről az általa fontosnak tartott személyeket értesítette, a többiek értesítését rábízta »Vidékre«” – olvasható az 1986. október 21-i napi operatív információk jelentésében.

Az 1956-os forradalom harmincadik évfordulóján, október 22-én este nyolckor a Belgrád rakparti ház előtt, ahol **Eörsi István** író lakása volt és ahonnan a tervezett

FOTÓ: MN ARCHÍV

KRASSÓ GYÖRGY ÜZENETE A FORRADALOM HARMINCADIK ÉVFORDULÓJÁN.

„...Vérrel jár a forradalom, és kevesen vagyunk? Igen, vérrel jár. Igen kevesen vagyunk. De mivel jár ez a mai, békének csúfolt állapot? Ki számolta meg az öngyilkosokat, az alkoholistákat, az elmebeteggyűlöletet, a lepusztult munkahelyek baleseteinek áldozatait... Mindazokat, akik köztünk élhetnének, de céltalanul, nyomorultul pusztulnak el? És akik élnek, akik küszködnek még, fáradtan, reménytelenül egyre mélyebbre süllyedve a mocsárba? Harminc évvel ezelőtt úgy érezték, elég volt... A forradalomban harcolók azért vállalták a halált is, hogy megváltozzék a világ, és a régi – a mai – ne jöhessen többé vissza. A fiatalok pedig gondoljanak arra, hogy eljön az idejük. Egész biztosan eljön. Ha nem a harmincadik, akkor a harmincötödik vagy a negyvenedik, ötvenedik évben. És tanuljanak abból, ami harminc éve történt. Ha azt ta-

nulják belőle, amit a mi nemzedékünk, hogy minden hiába, hogy a nép semmit sem tehet, csak a hatalom – a kis hatalmak és a nagyhatalmak –, akkor nem is fog megváltozni a sorsuk. De azt is megtanulhatják, hogy a kommunista hatalmat csak a külföldi tankok tartják fenn, nem okosak ők és nem erősek, hanem gyávák, ostobák és kegyetlenek, és hogy legyőzhetők okossággal, ügyességgel, elszántsággal, egységgel, ha itt lesz az ideje. Hiszen '56-ban is győzött – ha a százszoros túlerő el is tiporta utána –, de csak azért tudott győzni, mert az ifjúság nem hallgatott a realistákra. Nem hallgatott rájuk, mert sokkal realistább volt amazoknál: tudta, érezte, hogy itt az alkalom, hogy van esély a győzelemre... Az új októberi ifjúságnak már itt vannak az első képviselői. Biztosan tudják és érzik ezen a napon, hogy a szavak tetté fognak válni, és amikor a magyar október előtt tisztelegnek, akkor nem a múltat, hanem a jövőt ünneplik.”

összejövetel miatt – a jelentés szerint – elutazott, legalább félszáz ellenzéki gyűlt össze. Többek között **Tamás Gáspár Miklós** filozófus, **Gádó György**, **Haraszti Miklós**, **Lados Balázs** (akkor még egyetemista, a Szabad Magyarország című szamizdat folyóirat egyik alapítója, jelenleg középiskolai tanár – a szerk.), **Nagy Jenő**, **Sneé Péter** és **Horányi Márta** újságíró. Az Inconnu csoportból ott volt **Molnár Tamás**, **Bokros Péter**, **Pálinkás Róbert**. (Mint ismert, 1989-ben az Inconnu állította a forradalom jeltem sírokba elföldelt mártírjai emlékére a kopjafákat a 301-es parcellában.) Az összegyűlteket „meglepte a helyzet”, hogy a megbeszél helyen és időpontban az 1956-os forradalomra való megemlékezés elmarad, mivel a lakás tulajdonosa, **Eörsi** elutazott. Egy akkori résztvevő így emlékezik arra az estére:

– Haraszti a vele megjelent külföldi tudósítóknak azt mondta, a megemlékezés

„technikai okok” miatt elmarad. **Gádó György** ezen mélyen felháborodott, próbálta a valós helyzetet elmondani a külföldieknek is, de mivel angol tudása hiányos volt, **Haraszti** vendégei nem értették. **Haraszti** pedig nem fordította, amit mondott. **Gádó** ekkor már teljesen kikelt magából, borzasztó negatív véleménye volt az egész ellenzékről. Ekkor már vagy ötvenen lehettek – mondja. Szavai szerint a megemlékezést **Lados Balázs** és **Nagy Jenő** próbálta megmenteni. A jelenlevők egy része elment **Lados** lakására, és ott tartották meg a megemlékezést. Másnap este, 1986. október 23-án csaknem hatvanan **Nagy Jenő** és **Vétek Mária** lakásán gyűltek össze. Ezen a megemlékezésen '56-os emlékeiről beszélt **Rácz Sándor**, a Budapesti Munkástanácsok volt elnöke, **Szilágyi Sándor** felolvasta a 30 éves évfordulóra írt esszéjét. **Krassó György** egykori szabadságharcos Londonból üzent az itt-

honiaknak. Beszédét magnetofonról hallgatták a megjelentek.

Eörsi István néhány nap múlva hazatért, és az október 22-i megemlékezés helyett végül november 4-én, a forradalom leverésének harmincadik évfordulóján '56-os konferenciát szervezett lakásán – emlékezik az események egyik tanúja. Idén, a szabadságharc ötvenedik évfordulóján erről az eseményről is megemlékezett az SZDSZ-es alapítvány, az egykori ellenzékiek. Az egybegyűlteket egyként álltak ki '56 állítólagos jobboldali kisajátítása ellen. **Haraszti Miklós** – a napilap tudósítása szerint – arra is rávilágított: ma már a reformkommunisták különböző nemzedékei csatlakoznak az '56-os hagyományhoz. – Miért ne lehetne ezt vállalni? – tette fel a kérdést. **Halda Alíz** pedig arra mutatott rá: ami a forradalom 50. évfordulóján történt, gyalázat, mivel „mindenféle gyűlevész csoportok a forradalom paródiáját produkálták”.